

منصور کلاه‌کج^۱ الهام عبدالله‌پور^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰، ۵، ۲۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰، ۱۰، ۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰، ۱۱، ۱۰

DOI: 10.22055/PYK.2020.17290 URL: paykareh.scu.ac.ir/article_17290.html

ارجاع به این مقاله: کلاه‌کج، منصور و عبدالله‌پور، الهام. (۱۳۹۹). تحلیل رشته‌های هنری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تحت پوشش

مستقیم وزارت عتف. پیکره، ۹(۲۰)، صص. ۷۲-۵۴

ترجمه انگلیسی این مقاله در همین شماره با عنوان زیر منتشر شده است

Analysis of art fields of universities and higher education centers under the direct supervision of the Ministry of Science, Research and Technology

مقاله پژوهشی

تحلیل رشته‌های هنری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تحت پوشش مستقیم وزارت عتف

چکیده

بیان مسئله: افزون بر هفتاد سال از تشکیل رسمی اولین دانشکده هنری تحت پوشش مستقیم آموزش عالی ایران می‌گذرد. از آن زمان تاکنون رشته‌های حوزه هنر در زیر مجموعه تشکیلات دانشگاهی به نام دانشگاه تخصصی، پردیس، دانشکده، گروه و رشته در نقاط مختلف کشور توسعه یافته‌اند. از این رو مسئله این پژوهش چگونگی گسترش آموزش عالی هنر در ایران، در طول زمان و بر اساس استعداد منطقه‌ای و بیان وضعیت کنونی آن است و به سؤالاتی چون شمار رشته محل‌های گروه هنر دانشگاه‌های تحت پوشش مستقیم وزارت علوم و مقاطع آن‌ها و نیز چگونگی تداوم مقاطع این رشته‌ها و همچنین چستی نظام تشکیلاتی دانشگاهی که رشته‌های هنری در ذیل مدیریت آن فعالیت می‌کنند، پاسخ داده می‌شود.

هدف: شناخت افزون‌تر ساختار آموزش عالی هنر ایران و رشته‌محل‌ها و مقاطع آن‌ها به منظور کاربردهای مختلف همچون پذیرش دانشجوی خارجی در رشته‌های هنر دانشگاه‌های ایران از اهداف اصلی این پژوهش است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر ترکیبی از رویکردهای کمی و کیفی است که داده‌های آن از درگاه‌های اینترنتی دانشگاه‌های کشور و دفترچه رشته‌محل‌های سازمان سنجش و سایر منابع اطلاعاتی و کتابخانه‌ای به دست آمده است. در ادامه فرآیند تحقیق داده‌ها به صورت آماری بر اساس سیر تاریخی تأسیس رشته‌ها و ساختار مقاطع رشته‌های دانشگاهی در ایران تحلیل محتوی و نتایج آن به صورت تحلیلی ارائه شده است.

یافته‌ها: یافته‌های این مقاله نشان داد که از زمان تأسیس دانشگاه با مفهوم امروزی آن در ایران، تاکنون حدود ۳۴۱ رشته محل در مقاطع سه‌گانه، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تحت پوشش وزارت علوم و در ذیل نام ۸۶ عنوان رشته مصوب راه‌اندازی شده که در این میان، سهم مقطع کارشناسی ۱۸۶، کارشناسی ارشد ۲۲۲ و دکتری ۴۶ رشته محل بوده است. با توجه به این آمار و آنچه در متن آمده به گمان نگارندگان از میان رشته‌های هنری مختلف، رشته فرش بر اساس استعداد محلی و منطقه‌ای راه‌اندازی شده و در این میان جای رشته موسیقی نواحی خالی است. از این رو شایسته است راه‌اندازی سایر رشته‌های با ظرفیت خاص منطقه‌ای توسط دانشگاه‌های محلی مورد توجه قرار گرفته و نسل تازه‌ای از هنرمندان دانشگاهی از میان مناطقی که تولیدات و رشته‌های هنری در آن‌ها ریشه‌دار است با دانشی نو به جامعه هنری ایران و جهان معرفی شوند.

کلیدواژه

رشته‌های هنر، دانشگاه، وزارت عتف، آموزش هنر در ایران.

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه گرافیک، دانشکده هنر، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

mansor.kolahkaj@gmail.com

۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده هنر، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

مقدمه

تا پیش از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ رشته‌های گروه هنر در تعداد محدودی از دانشگاه‌های ایران راه‌اندازی شده بود، پس از انقلاب این رشته‌ها در برخی از مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها، دانشگاه‌هایی کوچک و بزرگ، متشکل از دانشکده، گروه و رشته راه‌اندازی و گسترش یافتند. در این میان برخی از مراکز آموزشی به دانشگاه، پردیس یا دانشکده تبدیل شده و دانشگاه‌های جدید تخصصی در تبریز و شیراز تأسیس شد. مسئله این پژوهش چگونگی گسترش آموزش عالی هنر در ایران، در طول زمان و بر اساس استعداد منطقه‌ای و بیان وضعیت کنونی آن است و به سؤالاتی چون شمار رشته محل‌های هنر دانشگاه‌های تحت پوشش مستقیم وزارت علوم و مقاطع آن‌ها و نیز چگونگی مقاطع این رشته‌ها و همچنین چستی نظام تشکیلاتی دانشگاهی که رشته‌های هنری در ذیل مدیریت آن فعالیت می‌کنند، پاسخ داده می‌شود. هدف این پژوهش شناخت افزون‌تر ساختار آموزش عالی هنر ایران به منظور کاربردهای مختلف چون پذیرش دانشجوی خارجی در رشته‌های هنر در دانشگاه‌های ایران است. همچنین هدف فرعی این پژوهش آگاهی از شرایط رشته‌های هنری و بهره‌گیری از مطالب پیش‌رو در مباحث تاریخی تحلیلی مراکز آموزشی هنر ایران است. دامنه این پژوهش تحلیل رشته محل‌های زیر گروه هنر دانشگاه‌های دولتی وابسته مستقیم به وزارت علوم تحقیقات و فناوری در قالب تشکیلات آموزش عالی چون دانشگاه، پردیس، دانشکده گروه و رشته است. دانشگاه پیام‌نور و رشته‌های پژوهشگاه‌ها و دانشگاه‌های آزاد، غیرانتفاعی، علمی و کاربردی، فرهنگیان و سایر دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای از حوزه بررسی این تحقیق خارج است. همچنین دو مقطع کاردانی و کارشناسی ناپیوسته به علت شمار کم رشته‌های آن موضوع بحث این تحقیق نیست. برخی از رشته‌های زیرگروه هنر وزارت علوم تحقیقات و فناوری، مانند: باستان‌شناسی و نیز رشته‌های نظری که با تاریخ یا باستان‌شناسی مرتبط بوده‌اند به علت تنوع تشکیلات دانشگاهی آن‌ها در حیطه بررسی این پژوهش نبودند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر که از دسته مطالعات فرهنگی است، ترکیبی از رویکردهای پژوهش کیفی و کمی است. داده‌های این پژوهش آمیخته‌ای از آمار رشته محل‌های مؤسسات آموزش عالی در یک سده اخیر است. این اطلاعات از وبگاه‌های دانشگاه‌های دولتی ایران و دفترچه‌های انتخاب رشته محل، کنکور سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری سازمان سنجش در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و نیز با استفاده از سایر منابع کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. بخشی از داده‌ها به شیوه تحلیل محتوی بررسی شده است. به علت ناهماهنگی برخی از اطلاعات موجود دانشگاه‌ها با دفترچه رشته محل سازمان سنجش و نامتجانس بودن تشکیلات برخی از رشته‌های هنری از جمله گروه، دانشکده و مانند آن و نیز متغیر بودن رشته‌ها و صدور مجوزهای جدید تأسیس رشته، احتمال درصدی خطا در آمارها وجود دارد که در ارائه اعداد و آمار از واژه‌های غیر قطعی، چون حدود، بالغ بر و مانند آن استفاده شده است. با توجه به ماهیت متغییر محتوای وب و نیز گسترش رشته‌های گرایش‌ها در دانشگاه‌ها برخی از اطلاعات ارائه شده در این پژوهش لزوماً با محتوی وبگاه کنونی دانشگاه‌ها همسان نیست و امکان مغایرت وجود دارد.

پیشینه پژوهش

به نظر می‌رسد، در خصوص بررسی وضعیت دانشگاه‌ها و دانشکده‌های هنری وابسته به وزارت علوم و رشته‌های آن‌ها در ایران تا کنون پژوهشی جامع صورت نگرفته است. «آریان‌پور» (۱۳۳۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «از مدرسه موسیقار تا کنسرواتوار تهران» به تاریخچه تأسیس مدرسه عالی موسیقی از بدو تأسیس تا سال ۱۳۳۵ پرداخته است. «پاکزاد» (۱۳۸۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «گزارشی از آموزش هنر در انگلستان» به شیوه تطبیقی آموزش هنر در انگلستان و ایران را در مقطع کارشناسی بررسی کرده است. «تحول و دگرگونی گروه‌های آموزشی دانشکده هنرهای زیبا» عنوان پژوهشی است که «عزیزی» در سال ۱۳۸۲ در خصوص تحلیل رشته‌های آموزشی این دانشکده از بدو تأسیس انجام داده و تحولات رشته‌های هنری را به موازات تغییرات سیاست‌گذاری در کشور توصیف کرده و راهکارهایی جهت ارتقا دانشکده ارائه داده است. «زرگری‌نژاد» (۱۳۸۶) در مقاله‌ای به نام «از مدرسه صنایع مستظرفه تا دانشکده هنرهای زیبا مروری بر زمینه‌های شکل‌گیری و تأسیس دانشکده هنرهای زیبا در دانشگاه تهران» به صورت فشرده و موجز، زمینه‌های شکل‌گیری و گسترش دانشکده هنرهای زیبا را براساس بررسی و تحلیل کرده است. «اوزوسی» از کشور ترکیه در پژوهشی به نام «تاریخ آموزش هنر در ترکیه، تاریخچه مختصری از آموزش هنر و آموزش معلمان هنر در ترکیه» به فرآیند آموزش هنر در این کشور پرداخته و وضعیت آموزش هنر و تعداد دانشگاه‌ها و دانشکده‌های هنری این کشور را بررسی کرده است. متفاوت با مطالب پیشینه، در این جستار به تحلیل رشته مقطع و رشته محل دانشگاه‌ها و دانشکده‌های هنری و گسترش آن‌ها در ایران در بازه زمانی یک‌صد سال اخیر، یعنی از زمان تأسیس اولین مرکز آموزشی آکادمیک در ایران پرداخته شده که براساس جستجوی نگارندگان سوابق مشابهی در این خصوص به دست نیامده است.

تشکیلات سازمانی آموزش عالی هنر ایران

توصیف داده‌های این تحقیق در ادامه با بررسی رشته‌محل‌های مختلف در دانشگاه‌ها، پردیس‌های تخصصی هنر، دانشکده‌ها و نیز گروه‌های آموزشی دارنده رشته زیر مجموعه گروه هنر وزارت علوم تحقیقات و فناوری به ترتیب زمان راه‌اندازی اولین رشته، براساس اعلان درگاه اینترنتی دانشگاه مرتبط پی‌گیری شده است. همانطور که در مقدمه گفته شد، این بررسی شامل رشته محل‌های دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی وابسته مستقیم به وزارت علوم تحقیقات و فناوری است. شایان ذکر است در تقسیم‌بندی تشکیلات آموزش عالی جامعه مورد بررسی شکل کنونی آن‌ها در نظر گرفته شده است.

دانشگاه‌های تخصصی هنر

تا کنون چهار دانشگاه تخصصی هنر در ایران راه‌اندازی شده که در ادامه بررسی می‌شوند.

۱. **دانشگاه هنر تهران:** بنابر اعلام وبگاه اینترنتی دانشگاه هنر، هنرستان عالی موسیقی که دانشگاه کنونی هنر تهران ادامه آن است در سال ۱۲۹۷ تشکیل شد. این دانشگاه، از ادغام پنج مؤسسه آموزشی هنر قبل از انقلاب چون؛ «دانشگاه فارابی»، «دانشکده هنرهای تزئینی»، «دانشکده هنرهای دراماتیک»، «هنرستان عالی موسیقی» و «هنرکده موسیقی ملی»، تشکیل شده که در این میان «هنرستان عالی موسیقی»، قدیمی‌ترین است. دانشگاه هنر با ادغام پنج مرکز آموزش عالی ذکر شده در سال ۱۳۵۸ خورشیدی، نام «مجتمع دانشگاهی هنر» بر خود

گرفت و پس از انقلاب فرهنگی فعالیت خود را از سر گرفت و در سال ۱۳۷۰ به «دانشگاه هنر» تغییر نام داد. (www.art.ac.ir). نام دانشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی دانشگاه هنرتهران در جدول ۱ دیده می‌شود.

جدول ۱. دانشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی دانشگاه هنر تهران. منبع: www.art.ac.ir. تدوین: نگارندگان.

دانشگاه هنر تهران					
دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
هنرهای کاربردی ۱۳۳۹	صنایع دستی	کارشناسی/ارشد	موسیقی ۱۳۳۸	نوازندگی موسیقی ایرانی	کارشناسی/ارشد
	طراحی صنعتی	کارشناسی/ارشد		نوازندگی موسیقی جهانی	کارشناسی/ارشد
	طراحی پارچه	کارشناسی/ارشد		آهنگسازی	کارشناسی/ارشد
	فروش	کارشناسی		موسیقی شناسی	ارشد
	چاپ	کارشناسی		موسیقی نظامی	کارشناسی
سینما و تئاتر ۱۳۳۶	سینما	کارشناسی/ارشد	معماری و شهرسازی ۱۳۷۸	معماری	کارشناسی/ارشد/ دکتری
	بازیگری	کارشناسی/ارشد		شهرسازی	کارشناسی
	تئاتر	دکتری		برنامه ریزی شهری	ارشد
	تصویر متحرک	ارشد/ دکتری		طراحی شهری	ارشد
	کارگردانی	ارشد		معماری داخلی	ارشد/دکتری
	نمایش عروسکی	کارشناسی		معماری انرژی	ارشد
	طراحی صحنه	کارشناسی		مدیریت پروژه	ارشد
	ادبیات نمایشی	کارشناسی/ارشد		مرمت اشیا	ارشد
هنرهای تجسمی ۱۳۵۷	نقاشی	کارشناسی/ارشد	حفاظت و مرمت ۱۳۵۵	مرمت اینا	ارشد
	ارتباط تصویری	کارشناسی/ارشد		مطالعات موزه	ارشد
	مجسمه سازی	کارشناسی		هنر اسلامی(نگارگری)	ارشد
	عکاسی	کارشناسی/ارشد			
علوم نظری و مطالعات عالی هنر ۱۳۹۴	پژوهش هنر	ارشد/ دکتری			
	تاریخ تطبیقی	دکتری			
	فلسفه هنر	ارشد			

۲. **دانشگاه هنر اصفهان:** دانشگاه هنر اصفهان در سال‌های ۵۶- ۱۳۵۵ با نام پردیس هنر اصفهان و با هدف تربیت نیروهای متخصص در زمینه مرمت و نگهداری آثار و ابنیه تاریخی تأسیس گردید. این دانشکده در دوره نخست فعالیتش از اعمار دانشگاه فارابی (دانشگاه هنر فعلی تهران) محسوب می‌شد. دانشگاه هنر اصفهان در سال ۱۳۷۹ از دانشگاه هنر تهران مستقل و به نام دانشگاه هنر اصفهان تأسیس شد. بر اساس مطالب وبگاه این دانشگاه، در حال حاضر دانشگاه هنر اصفهان با رشته‌هایی که در جدول ۲ نشان داده شده به‌عنوان اولین دانشگاه هنری خارج از تهران، فعال است (www.aui.ac.ir).

جدول ۲. دانشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی دانشگاه هنر اصفهان. منبع: (www.aui.ac.ir). تدوین: نگارندگان.

دانشگاه هنر اصفهان					
دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
حفاظت و مرمت	مرمت بناهای تاریخی	کارشناسی/دکتری	پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی	پژوهش هنر	ارشد/دکتری
	مرمت آثار تاریخی	کارشناسی/دکتری		موزه	کارشناسی
	باستان‌شناسی/تمدن و فرهنگ	ارشد		مدیریت جهانگردی	ارشد
	باستان‌شناسی/تاریخی	ارشد		اقتصاد فرهنگ و هنر	ارشد
	باستان‌شناسی/پیش از تاریخ	ارشد		کارآفرینی فرهنگی	ارشد
	مرمت و احیا/حفاظت شهری	ارشد		اقتصاد شهری	ارشد
	مرمت و احیا/حفاظت معماری	ارشد		مدیریت موزه	ارشد
	باستان‌شناسی	دکتری		گردشگری	کارشناسی
	باستان‌سنجی/موادآلی	ارشد			
صنایع دستی	صنایع دستی	کارشناسی	معماری و شهرسازی	معماری	کارشناسی/دکتری
	فروش	کارشناسی		مطالعات معماری	ارشد
	فروش/پژوهش	ارشد		طراحی شهری	ارشد
	کتابت و نگارگری	کارشناسی		برنامه‌ریزی شهری	ارشد
	هنر اسلامی/کتابت و نگارگری	ارشد		شهرسازی	کارشناسی/دکتری
	هنر اسلامی	کارشناسی/ارشد		طراحی صنعتی	کارشناسی
				شهرسازی اسلامی	دکتری
هنرهای تجسمی	آهنگ‌سازی	کارشناسی			
	ارتباط تصویری	کارشناسی/ارشد			
	عکاسی	کارشناسی			
	نقاشی	کارشناسی/ارشد			

۳. دانشگاه هنر اسلامی تبریز: نخستین دانشگاه تخصصی هنر در تبریز پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۸ به نام «دانشگاه هنر اسلامی تبریز» تأسیس شد. به نقل از وبگاه این دانشگاه، اغلب رشته‌های دانشگاه مذکور، برای اولین بار در کشور راه اندازی شده‌اند. در **جدول ۳** رشته‌های این دانشگاه به تفکیک دانشکده و مقاطع آن‌ها دیده می‌شوند.

جدول ۳. دانشکده‌ها، رشته و مقاطع تحصیلی دانشگاه هنر اسلامی تبریز. منبع: www.tabriziau.ac.ir. تدوین: نگارندگان.

دانشگاه هنر اسلامی تبریز					
دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
معماری و شهرسازی	شهرسازی	کارشناسی	حفاظت آثار فرهنگی	مرمت آثار تاریخی	کارشناسی
	معماری	کارشناسی/ارشد		مرمت اشیا فرهنگی	ارشد
	طراحی شهری	ارشد		باستان‌شناسی/مواد آلی	ارشد
	معماری اسلامی	ارشد/دکتری		باستان‌شناسی/مواد معدنی	ارشد
	شهرسازی اسلامی	دکتری		باستان‌شناسی	ارشد
	تکنولوژی معماری	ارشد			
هنرهای صنعتی	هنر اسلامی/شیشه	کارشناسی	چندرسانه‌ای	چندرسانه‌ای	کارشناسی
	هنر اسلامی/سفال و سرامیک	کارشناسی/ارشد	هنرهای رایانه‌ای/چندرسانه‌ای	ارشد	

دانشگاه هنر اسلامی تبریز					
مقطع	رشته/گرایش	دانشکده	مقطع	رشته/گرایش	دانشکده
ارشد	هنرهای رایانه‌ای/ تولید بازی‌های رایانه‌ای		کارشناسی/ ارشد	هنر اسلامی/ نگارگری	
کارشناسی/ ارشد	هنرهای رایانه‌ای/ شبیه سازی هوشمند		کارشناسی/ ارشد	هنر اسلامی/ هنر و صنایع چوب	
			کارشناسی/ ارشد	هنر اسلامی/ هنر و صنایع فلز	
کارشناسی/ ارشد	نقاشی ایرانی	هنرهای تجسمی	کارشناسی/ ارشد	فرش/ طراحی	فرش
ارشد	پژوهش هنر		ارشد	فرش/ مواد اولیه رنگرزی	
			ارشد	فرش/ تولید	
کارشناسی	ارتباط تصویری		ارشد	فرش/ پژوهش	
			ارشد	علوم شناختی/ طراحی خلاقیت	طراحی اسلامی
			کارشناسی/ ارشد/ دکتری	طراحی صنعتی	

۴. دانشگاه هنر شیراز: «دانشگاه هنر شیراز» نیز از جمله دانشگاه‌های تخصصی هنر در مراکز استان‌هاست که از سال ۱۳۹۲ تا کنون در حال فعالیت است. در جدول ۴ رشته‌های این دانشگاه به تفکیک رشته و مقاطع آن‌ها دیده می‌شود.

جدول ۴. رشته و مقاطع دانشگاه هنر شیراز. منبع: www.shirazu.ac.it. تدوین: نگارندگان.

مقطع	رشته/ گرایش	دانشگاه هنر شیراز
کارشناسی	ارتباط تصویری	
کارشناسی	معماری داخلی	
کارشناسی	نقاشی	
کارشناسی	مرمت	
کارشناسی	ادبیات نمایشی	
کارشناسی	فرش	
کارشناسی	باستان شناسی	
کارشناسی	موزه	

پردیس‌های تخصصی

در نظام آموزش عالی ایران یک پردیس تخصصی هنر مشتمل بر چند دانشکده وجود دارد که در ادامه به بررسی مختصر رشته‌های آن پرداخته می‌شود.

۱. پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران: بنیان رشته‌های هنری دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۷ خورشیدی نخست در خارج از آن دانشگاه، تحت نظارت وزارت «صنایع پیشه و هنر» با تأسیس دانشکده‌ای به نام «مهندسی معماری» گذاشته شده است. رشته‌های هنری دانشگاه تهران در سال ۱۳۲۲ شامل کارشناسی نقاشی و مجسمه‌سازی و ارشد معماری بود. در سال ۱۳۲۴ این هنرکده به دانشگاه تهران واگذار شد. طبق مصوبه مجلس شورای ملی وقت، در سال ۱۳۲۸ آموزش هنر در دانشگاه تهران با نام جدید «دانشکده هنرهای زیبا» به کار خود

ادامه داد. (www.finearts.ut.ac.ir). دانشکده هنرهای زیبا در دهه سی و چهل خورشیدی به سرعت رو به گسترش نهاد و رشته‌های جدیدی، همراه با برنامه‌ریزی‌های وسیع آموزشی و پژوهشی در آن شکل گرفت. به نقل از وبگاه این پردیس دانشگاهی در سال ۱۳۸۴ دانشکده هنرهای زیبا به «پردیس هنرهای زیبا»، مرکب از چهار دانشکده هنرهای تجسمی، شهرسازی، معماری، هنرهای نمایشی و موسیقی و یک گروه طراحی صنعتی تبدیل شد. رشته‌های مربوط به هر گروه و مقاطع آن‌ها به نقل از وبگاه پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران در **جدول ۵** نشان داده شده است.

جدول ۵. دانشکده‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران. منبع: www.finearts.ut.ac.ir. تدوین: نگارندگان

دانشگاه تهران پردیس هنرهای زیبا					
دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
معماری ۱۳۴۴	معماری	کارشناسی/ارشد/دکتری	موسیقی و هنرهای نمایشی ۱۳۴۴	آهنگسازی	ارشد
	فناوری معماری/بیوتیک	ارشد		نوازندگی موسیقی ایرانی	کارشناسی/ارشد
	فناوری معماری/دیجیتال	ارشد/دکتری		نوازندگی موسیقی جهانی	کارشناسی/ارشد
	معماری منظر	ارشد/دکتری		کارگردانی	کارشناسی/ارشد
	مرمت ابنیه	ارشد/دکتری		بازیگری	کارشناسی
	مدیریت پروژه	ارشد/دکتری		طراحی صحنه	کارشناسی
	معماری داخلی	ارشد		نمایش عروسکی	کارشناسی/ارشد
	مطالعات معماری	ارشد		ادبیات نمایشی	کارشناسی/ارشد
	مرمت/حفاظت شهری	ارشد		سینما	ارشد
	مرمت/حفاظت معماری	ارشد		تئاتر	ارشد
	انرژی معماری	ارشد		موسیقی شناسی	ارشد
	هنرهای تجسمی	ارتباط تصویری		کارشناسی/ارشد	شهرسازی
عکاسی		کارشناسی/ارشد	طراحی شهری	ارشد	
تصویرسازی		ارشد	برنامه‌ریزی منطقه‌ای	ارشد	
نقاشی		کارشناسی/ارشد	برنامه‌ریزی شهری	ارشد	
مجسمه‌سازی		کارشناسی	شهرسازی	کارشناسی/ارشد/دکتری	
پژوهش هنر		ارشد/دکتری			
تاریخ هنر جهان اسلام		ارشد			
تاریخ تطبیقی و هنر اسلام	دکتری				
گروه طراحی صنعتی ۱۳۶۲	طراحی صنعتی	کارشناسی/ارشد			

دانشکده‌های هنر

در ادامه به بررسی تشکیلات دانشکده‌های حوزه هنر براساس زمان بنیان‌گذاری اولیه آن‌ها پرداخته می‌شود. لازم به توضیح است که این دانشکده‌ها در دهه‌های بعد توسعه یافتند.

۱. دانشکده‌های هنر راه‌اندازی شده تا قبل از دهه شصت و رشته‌محل آن‌ها: در دهه چهل خورشیدی سه دانشکده دارنده رشته‌های زیر گروه هنر در تهران راه‌اندازی شد. این سه دانشکده، دانشکده‌های معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، در سال ۱۳۳۸، دانشکده هنر دانشگاه الزهرا سال ۱۳۴۳ و دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران در سال ۱۳۴۷ بوده‌اند. فهرست رشته‌های این دانشکده‌ها در جدول ۶ دیده می‌شود.

جدول ۶. رشته و مقاطع دانشکده‌های هنر تا قبل از دهه شصت. تدوین: نگارندگان

مقطع	رشته/گرایش	دانشکده
ارشد	مطالعات معماری	دانشگاه شهید بهشتی تهران دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۳۸
ارشد	مرمت/حفاظت معماری	
ارشد/دکتری	طراحی شهری	
ارشد/دکتری	برنامه ریزی شهری	
ارشد	برنامه‌ریزی منطقه‌ای	
ارشد	مدیریت پروژه	
ارشد	معماری منظر	
کارشناسی/ارشد/دکتری	معماری	
ارشد	ارتباط تصویری	دانشگاه الزهرا تهران دانشکده هنر ۱۳۴۳
ارشد	نقاشی	
ارشد/دکتر	پژوهش هنر	
کارشناسی/ارشد	صنایع دستی	
کارشناسی/ارشد	طراحی پارچه	
کارشناسی/ارشد	طراحی صنعتی	
کارشناسی/ارشد	کتابت و نگارگری	
ارشد	معماری	دانشگاه علم و صنعت ایران دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۴۷
ارشد	معماری/فناوری	
ارشد	معماری/مسکن	
ارشد	معماری/پایدار	
ارشد	معماری/آموزش	
کارشناسی/ارشد	طراحی صنعتی	
ارشد	طراحی شهری	
ارشد	برنامه‌ریزی شهری	
کارشناسی	شهرسازی	
ارشد	مرمت/حفاظت معماری	

۲. دانشکده‌های هنر راه‌اندازی شده دهه شصت و رشته‌محل آن‌ها: در این دهه چهار دانشکده به شرح جدول ۷ راه‌اندازی شد که دو دانشکده در تهران و دو دانشکده دیگر آن در شهرهای رشت و یزد تأسیس شدند و بدین ترتیب، سنگ بنای، نخستین دانشکده‌های هنری وابسته به دانشگاه‌های خارج از تهران در سال ۱۳۶۷ گذاشته شد.

جدول ۷. رشته و مقاطع دانشکده‌های هنر وابسته به دیگر دانشگاه‌ها دهه شصت. تدوین: نگارندگان.

مقطع	رشته/گرایش	دانشکده
ارشد	ادبیات نمایشی	دانشگاه تربیت مدرس تهران دانشکده هنر ۱۳۶۳
ارشد/ دکتری	پژوهش هنر	
ارشد	سینما	
ارشد	تصویر متحرک	
دکتری	شهرسازی	
ارشد	طراحی شهری	
ارشد	برنامه‌ریزی شهری	
ارشد	برنامه‌ریزی منطقه‌ای	
ارشد	کارگردانی	
ارشد	بازیگری	
ارشد	ارتباط تصویری	
ارشد/دکتری	مدیریت پروژه	
ارشد/دکتری	معماری منظر	
ارشد	معماری/ فناوری	
ارشد/ دکتری	معماری	
ارشد	نقاشی	
ارشد/ دکتری	هنر اسلامی/نگارگری	
کارشناسی/ ارشد	معماری	
کارشناسی	شهرسازی	
کارشناسی	ارتباط تصویری	
کارشناسی	نقاشی	
کارشناسی	نوازندگی موسیقی ایرانی	
ارشد	برنامه ریزی شهری	
ارشد	برنامه ریزی منطقه‌ای	
ارشد	پژوهش هنر	دانشگاه یزد دانشکده هنر و معماری ۱۳۶۸
کارشناسی	شهرسازی	
کارشناسی/ ارشد	نقاشی	
کارشناسی/ ارشد/ دکتری	معماری	
کارشناسی	ارتباط تصویری	
ارشد	برنامه‌ریزی شهری	
ارشد	طراحی شهری	دانشگاه شاهدتهران دانشکده هنر ۱۳۶۹
ارشد	نقاشی	
ارشد	تصویرسازی	
ارشد	ارتباط تصویری	
ارشد	هنر اسلامی/ کتابت و نگارگری	
ارشد/ دکتری	پژوهش هنر	
دکتری	تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی	

۳. دانشکده‌های هنر راه‌اندازی شده دهه هفتاد و رشته‌محل آن‌ها: در دهه هفتاد ده دانشکده هنری به شرح جدول ۸، راه‌اندازی شد که همگی آن‌ها خارج از تهران بودند.

جدول ۸. رشته و مقاطع تحصیلی دانشکده‌های راه‌اندازی شده در دهه هفتاد. تدوین: نگارندگان.

دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
دانشگاه شهید باهنر کرمان دانشکده هنر و معماری صبا ۱۳۷۲	معماری	کارشناسی/ارشد	دانشگاه جندی شاپور دزفول دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۷۴	معماری	کارشناسی/ارشد
	فرش	کارشناسی		طراحی شهری	ارشد
	نقاشی	کارشناسی		مرمت	کارشناسی
	مرمت	کارشناسی		شهرسازی	کارشناسی
صنایع دستی	هنر اسلامی	کارشناسی	دانشگاه شاهرود دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۷۵	معماری	کارشناسی
	کارشناسی	کارشناسی		فناوری	ارشد
دانشگاه سیستان و بلوچستان دانشکده هنر/ ۱۳۷۳	نقاشی	کارشناسی/ارشد	دانشگاه حکیم سبزواری، سبزواری دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۷۶	معماری	کارشناسی/ارشد
	فرش	کارشناسی		مرمت ابنا	کارشناسی
دانشگاه شیراز دانشکده هنر و معماری ۱۳۷۳	معماری	کارشناسی	دانشگاه کردستان دانشکده هنر و معماری ۱۳۷۸	معماری	کارشناسی/ارشد
	مرمت	کارشناسی		شهرسازی	کارشناسی
	پژوهش هنر	ارشد		برنامه‌ریزی شهری	ارشد
	فرش	کارشناسی		طراحی شهری	ارشد
	ارتباط تصویری	کارشناسی		نوازندگی موسیقی ایرانی	کارشناسی
دانشگاه شیراز دانشکده هنر و معماری ۱۳۷۳	صنایع دستی	کارشناسی	دانشگاه نیشابور دانشکده هنر ۱۳۷۸	صنایع دستی	کارشناسی
	پژوهش هنر	ارشد		نقاشی	کارشناسی/ارشد
	معماری	کارشناسی/ارشد		مجسمه‌سازی	کارشناسی
	معماری منظر	ارشد		تصویرسازی	ارشد
	شهرسازی	کارشناسی		ارتباط تصویری	کارشناسی/ارشد
	برنامه‌ریزی	ارشد		پژوهش هنر	ارشد
	باستان‌شناسی	کارشناسی		عکاسی	کارشناسی
دانشگاه کاشان دانشکده هنر و معماری ۱۳۷۴	باستان‌شناسی تاریخی	ارشد	دانشگاه مازندران دانشکده هنر و معماری ۱۳۷۸	صنایع دستی	کارشناسی
	باستان‌شناسی پیش از تاریخ	ارشد		پژوهش هنر	ارشد
	باستان‌شناسی اسلامی	ارشد		شهرسازی	کارشناسی
	معماری	کارشناسی/ارشد		معماری	کارشناسی
	فرش	کارشناسی		هنر اسلامی/کتابت	ارشد
	فرش (تولید)	ارشد		باستان‌شناسی	ارشد
	معماری (فناوری)	ارشد			
صنایع دستی	کارشناسی				
پژوهش هنر	ارشد				

۴. دانشکده‌های هنر راه‌اندازی شده دهه هشتاد و رشته‌محل آن‌ها: در این دهه یازده دانشکده هنر و معماری در دانشگاه‌های مختلف شهرستان‌ها راه‌اندازی شد. این آمار بیشترین تعداد تشکیل دانشکده هنر از ابتدا تا کنون بوده است که پنج دانشکده آن در سال ۸۱ راه‌اندازی شده است. در جدول ۹ جزئیات این موضوع دیده می‌شود.

جدول ۹. رشته و مقاطع تحصیلی دانشکده‌های راه‌اندازی شده در دهه هشتاد. تدوین: نگارندگان.

دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
دانشگاه زابل	معماری	کارشناسی	دانشگاه شهرکرد	صنایع دستی	کارشناسی
	شهرسازی	کارشناسی	دانشکده هنر و	فرش	کارشناسی
	باستان‌شناسی	کارشناسی	علوم انسانی	فقه	ارشد
۱۳۸۰	مرمت	کارشناسی	دانشگاه ارومیه	شهرسازی	کارشناسی
	کارگردانی	کارشناسی		معماری	کارشناسی/ارشد
دانشگاه شهید چمران اهواز	نقاشی	کارشناسی	دانشکده معماری، شهرسازی و هنر ۱۳۸۱	برنامه‌ریزی شهری	ارشد
	ارتباط تصویری	کارشناسی		مرمت	کارشناسی
	پژوهش هنر	ارشد		نقاشی	کارشناسی
دانشگاه سمنان	معماری	کارشناسی	دانشگاه بین المللی امام خمینی قزوین و شهرسازی ۱۳۸۲	شهرسازی	کارشناسی
	شهرسازی	کارشناسی		مرمت اینا/حفاظت معماری	ارشد
	طراحی صنعتی	کارشناسی		مرمت	کارشناسی
	طراحی پارچه	کارشناسی		برنامه‌ریزی شهری	ارشد
	عکاسی	کارشناسی		طراحی شهری	ارشد
	ارتباط تصویری	ارشد		معماری منظر	ارشد
	نقاشی	کارشناسی		معماری/نیروگاه	دکتری
	فرش	کارشناسی		معماری	ارشد
	صنایع دستی	کارشناسی		فرش	کارشناسی
	مرمت	کارشناسی		صنایع دستی	کارشناسی
دانشگاه بوعلی سینا همدان	معماری	کارشناسی/دکتری	دانشگاه بیرجند دانشکده هنر ۱۳۸۴	هنر اسلامی	کارشناسی
	ارتباط تصویری	کارشناسی/ارشد		باستان‌شناسی/پیش تاریخ	ارشد
	باستان‌شناسی	کارشناسی		باستان‌شناسی/تمدن	ارشد
	طراحی شهری	ارشد/دکتری		باستان‌شناسی/تاریخی	ارشد
	باستان‌شناسی از تاریخ	ارشد/دکتری	باستان‌شناسی عمومی	ارشد	
	باستان‌شناسی تاریخی	ارشد/دکتری	باستان‌شناسی	کارشناسی	
	باستان‌شناسی اسلامی	ارشد/دکتری	معماری	کارشناسی/ارشد	
	نقاشی	کارشناسی	طراحی شهری	کارشناسی	
۱۳۸۱			دانشگاه فردوسی مشهد دانشکده معماری و شهرسازی ۱۳۸۴	شهرسازی	ارشد

دانشکده	رشته/گرایش	مقطع	دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
	طراحی صنعتی	کارشناسی	دانشگاه ملایر	معماری	کارشناسی
	شهرسازی	کارشناسی	دانشکده عمران و معماری ۱۳۸۸		
			دانشگاه دامغان	ادبیات نمایشی	کارشناسی
			دانشکده هنر	تلویزیون و هنرهای دیجیتال	کارشناسی
			۱۳۸۹		

۵. دانشکده‌های هنر راه‌اندازی شده دهه نود و رشته‌محل آن‌ها: دو دانشکده هنر بجنورد و اراک هم در این دهه راه‌اندازی شده است. در جدول ۱۰ جزئیات رشته‌های این دانشکده‌ها دیده می‌شود.

جدول ۱۰. رشته و مقاطع تحصیلی دانشکده‌های راه‌اندازی شده در دهه نود. تدوین: نگارندگان

دانشکده	رشته/گرایش	مقطع
دانشگاه اراک دانشکده هنر ۱۳۹۶	صنایع دستی	کارشناسی
	فرش	کارشناسی
دانشگاه بجنورد دانشکده هنر (این دانشکده از سال ۱۳۹۷ مستقل شده است)	صنایع دستی	کارشناسی
	معماری	کارشناسی/ارشد
	ارتباط تصویری	کارشناسی
	شهرسازی	ارشد

گروه‌های هنر راه‌اندازی شده در دانشگاه‌های مختلف به ترتیب تاریخ تأسیس

براساس آنچه در وبگاه‌های دانشگاه‌های مختلف آمده یازده گروه از رشته‌های مجموعه زیر گروه هنر در دانشگاه‌های مختلف راه‌اندازی شده که شرح آن‌ها در جدول ۱۱ دیده می‌شود.

جدول ۱۱. گروه‌های هنر وابسته به دانشگاه‌های مورد مطالعه و رشته و مقطع آن‌ها به ترتیب تاریخ تأسیس. تدوین: نگارندگان.

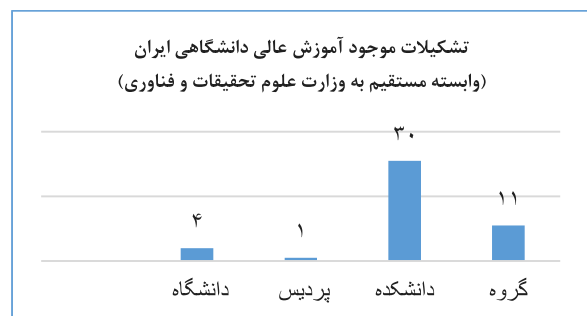
گروه/سال تأسیس	رشته/گرایش	مقطع	گروه/سال تأسیس	رشته/گرایش	مقطع
دانشگاه زنجان گروه هنر و معماری ۱۳۷۲	معماری	کارشناسی ارشد	دانشگاه تبریز گروه معماری ۱۳۷۵	معماری	کارشناسی
	نقاشی	کارشناسی		معماری	کارشناسی
دانشگاه رازی کرمانشاه گروه معماری ۱۳۷۷	معماری	کارشناسی/ارشد	دانشگاه بناب گروه معماری ۱۳۸۸	معماری	کارشناسی
دانشگاه قم گروه معماری ۱۳۸۶	معماری	کارشناسی	دانشگاه شهید چمران اهواز گروه معماری ۱۳۸۷	معماری	کارشناسی
دانشگاه گلستان گروه هنر و معماری دانشکده فنی و مهندسی گرگان ۱۳۸۹	معماری	کارشناسی/ارشد	دانشگاه گرمسار گروه معماری ۱۳۹۰	معماری	کارشناسی
	ارتباط تصویری	کارشناسی		صنایع دستی	صنایع دستی
	صنایع دستی	کارشناسی			

مقطع	رشته/گرایش	گروه/ سال تأسیس	مقطع	رشته/گرایش	گروه/ سال تأسیس
	نقاشی	دانشگاه محقق اردبیلی گروه هنر			دانشگاه هرمزگان گروه هنر/
	هنر اسلامی/نگارگری				
			کارشناسی/ارشد	معماری	دانشگاه ایلام گروه معماری
			ارشد	معماری انرژی	

بحث و واکاوی موضوع

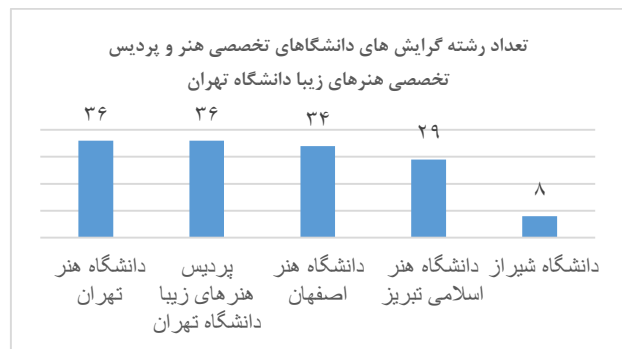
براساس داده‌های ارائه شده در جداول که به منظور تلخیص مطالب صورت گرفت، در ادامه به بحث و واکاوی تأسیس و راه‌اندازی رشته‌های هنر در موضوع مورد مطالعه پرداخته می‌شود.

دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و گروه‌های هنر: بر مبنای اطلاعات موجود، آموزش عالی هنر، وابسته به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تحت نظر مستقیم وزارت علوم تحقیقات و فناوری در ایران، در حال حاضر دانشگاه محل‌های هنر در قالب ۴ دانشگاه تخصصی هنر؛ ۱ پردیس هنری؛ ۳۱ دانشکده، ۱۱ گروه و در مجموع در ۴۶ دانشگاه محل در جریان است **نمودار ۱**. مجموعه دانشکده‌ها دانشگاه‌ها و پردیس‌های تخصصی هنر (دانشگاه هنر تهران، اصفهان، تبریز و پردیس هنرهای زیبا) حدود ۲۳ دانشکده است. در میان دانشگاه‌های تخصصی هنر؛ دانشگاه «هنر تهران» با ۷ دانشکده، «هنر اصفهان» با ۵ دانشکده، «هنر تبریز» با ۷ دانشکده و «هنر شیراز» با ۸ رشته در حال انجام وظایف آموزشی خود هستند. پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران هم با ۴ دانشکده و ۱ گروه «مطالعات عالی هنر» با قدمتی نزدیک به هشتاد سال تاحدودی در چارچوب ساختار اولیه خود گسترش یافته است. از ۳۰ دانشکده هنری (دانشگاه‌های غیر تخصصی هنر یا جامع) ۱۱ دانشکده به نام «دانشکده هنر»، ۹ دانشکده به نام «دانشکده هنر و معماری»، ۸ دانشکده به نام «دانشکده معماری و شهرسازی»، ۱ دانشکده، به نام «دانشکده عمران و معماری» و ۱ دانشکده نیز به نام «دانشکده هنر و علوم انسانی»، در حال فعالیت‌اند. همچنین آموزش هنر در دیگر دانشگاه‌های دولتی در قالب ۱۱ گروه ادامه دارد که در این میان ۷ «گروه معماری»، ۲ «گروه هنر» و ۲ گروه «هنر و معماری» هستند. در مجموع آموزش عالی هنر دانشگاه‌های دولتی تحت پوشش مستقیم وزارت علوم ایران در حال حاضر با قدمتی بالغ بر یک قرن از دانشگاه تا گروه، در ذیل پوشش ۴۶ نام دانشگاهی بزرگ و کوچک جریان دارد که از این تعداد ۷ واحد دانشگاهی در تهران و باقی‌آن‌ها در شهرستان‌ها هستند.

نمودار ۱. دانشگاه‌ها، پردیس، دانشکده‌ها و گروه‌های هنر. ترسیم: نگارندگان.

تعداد رشته محل‌های هنری: تعداد رشته‌های هنری مندرج در لیست رشته‌های گروه تحصیلی هنر و معماری موضوع مورد مطالعه، تا تاریخ نگارش این پژوهش، ۸۶ رشته و شمار رشته گرایش‌های مورد بررسی مقاطع مختلف در ۴۶ دانشگاه محل، بالغ بر ۳۴۱ رشته محل است. از این میان، دانشگاه هنر تهران و پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران هرکدام با ۳۶ رشته گرایش، دانشگاه هنر اصفهان با ۳۴ و دانشگاه هنر اسلامی تبریز با ۲۹ رشته گرایش، بیشترین رشته‌های هنری را راه‌اندازی کرده‌اند (نمودار ۲). در میان دانشکده‌های شهرستانی هم دانشکده هنر سمنان با ۱۱ و دانشکده هنر و معماری دانشگاه کاشان با ۱۰ رشته گرایش، بیشترین تعداد رشته‌ها را در دانشگاه خود تأسیس کرده‌اند.

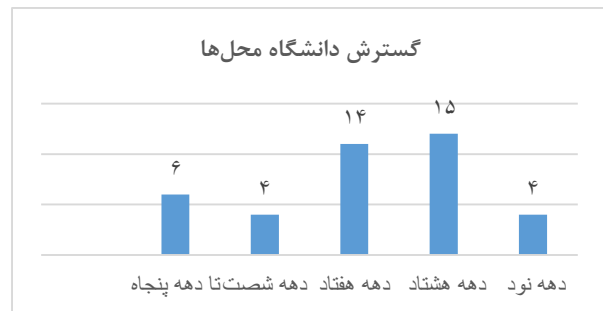

نمودار ۲. تعداد رشته گرایش‌های دانشگاه‌های

تخصصی هنر و پردیس هنرهای زیبا.

ترسیم: نگارندگان

میزان گسترش رشته‌های هنری براساس دهه و سال: در میان دهه‌های گذشته، دهه هشتاد خورشیدی، با ۱۵ دانشگاه محل، اعم از گروه یا دانشکده از لحاظ راه‌اندازی رشته‌های هنری پر تعدادترین بوده است. بیشترین تعداد راه‌اندازی رشته در این دهه، سال ۸۱ با پنج دانشگاه محل بوده است.

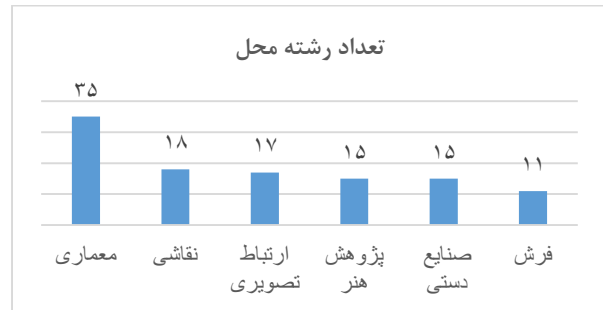
نمودار ۳. گسترش دانشگاه محل براساس دهه.

ترسیم: نگارندگان.

لازم به توضیح است که سه رشته محل در قالب گروه راه‌اندازی شده که تاریخ تأسیس آن‌ها برای نگارندگان مشخص نبوده است.

تأسیس رشته‌ها از لحاظ کمترین و بیشترین تعداد: به لحاظ تعدد رشته محل، رشته معماری با بیشترین تعداد در ۳۵ محل دانشگاهی، نقاشی با ۱۸ و ارتباط تصویری با ۱۷ محل دانشگاهی، همچنین رشته پژوهش هنر

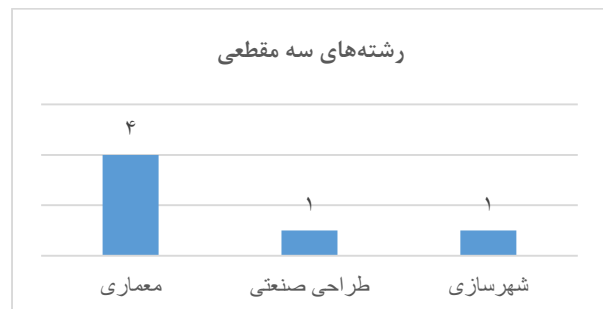
و صنایع دستی در ۱۵ و فرش در ۱۱ محل دانشگاهی راه‌اندازی شده است (نمودار ۴). رشته موسیقی نیز در ۵ محل دانشگاهی که ۲ محل آن در تهران و ۳ محل دیگر آن دانشگاه هنر اصفهان، کردستان و گیلان راه‌اندازی شده است. در میان دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، در خارج از تهران رشته‌های بازیگری، کارگردانی فقط در دانشکده زابل و رشته فرش به طور عمده در خارج از پایتخت و در ۱۰ دانشگاه شهرستانی تأسیس شده است. در تهران، این رشته تنها در دانشگاه هنر تهران راه‌اندازی شده است. با این وصف می‌توان گفت که رشته‌های موسیقی، تئاتر و سینما عمدتاً در پایتخت و رشته فرش عمدتاً در شهرستان‌ها راه‌اندازی شده است.

نمودار ۴. تعداد رشته‌های تأسیس شده بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

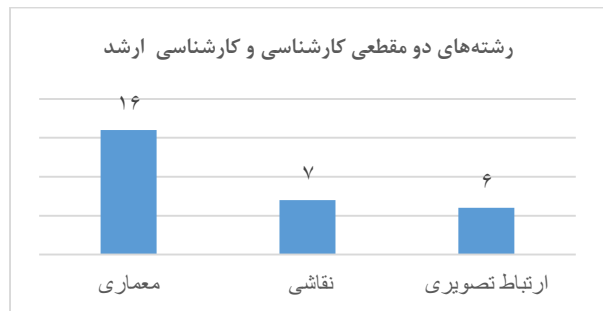
تحلیل مقاطع تحصیلی رشته‌ها: در میان دانشگاه‌های تخصصی هنر، دانشگاه شیراز تنها دانشگاه هنری است که به علت جدید تأسیس بودن در حال حاضر در مقطع کارشناسی، دانشجوی می‌پذیرد. دو دانشکده هنر تربیت مدرس و شاهد فقط دانشجوی تحصیلات تکمیلی می‌پذیرند. از ۴۶ محل دانشگاهی ۳۳ محل تحصیلات تکمیلی دارند. ۲۳ رشته گرایش از ۲۹ رشته گرایش، دانشگاه هنر اسلامی تبریز مقطع ارشد و دکتری دارد.

۱. **رشته‌های سه مقطعی (کارشناسی، ارشد، دکتری):** رشته‌های مهندسی معماری، طراحی صنعتی و شهرسازی از رشته‌هایی هستند (نمودار ۵) که هم‌زمان در سه مقطع، کارشناسی، ارشد و دکتری، به همین نام ارائه می‌شوند. در میان ۴۶ محل دانشگاهی ۶ محل هم‌زمان سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری رشته‌های زیر گروه هنر را به صورت پی در پی دارند که ۴ مورد آن فقط رشته معماری است. محل این رشته‌ها در دانشگاه‌های هنر تهران، پردیس هنرهای زیبا تهران، شهید بهشتی تهران و یزد است. دو رشته طراحی صنعتی دانشگاه هنر اسلامی تبریز و شهرسازی پردیس هنرهای زیبا تهران به صورت پی در پی تا مقطع دکتری در یک محل دانشجوی می‌پذیرند.

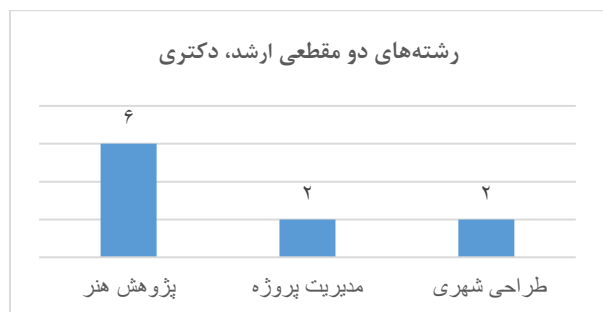
نمودار ۵. رشته‌های سه مقطعی بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

۲. **رشته‌های دو مقطعی کارشناسی، ارشد:** از ۴۶ محل دانشگاهی ۲۶ محل دارای دو مقطع کارشناسی و ارشد رشته‌های هنر هستند. در دانشگاه هنر تهران ۱۲ و پردیس هنرهای زیبا ۹ رشته کارشناسی و ارشد و دانشگاه هنر اسلامی تبریز ۷، دانشکده هنر دانشگاه الزهرا ۵ و دانشگاه هنر اصفهان ۳ رشته کارشناسی و ارشد پی در پی موجود است. رشته‌های گفته شده لزوماً با یک عنوان نیستند. از میان ۲۶ دانشگاه دارنده رشته مقطع کارشناسی و ارشد پی در پی ۱۶ رشته محل آن مهندسی معماری است. پس از آن رشته نقاشی ۷ و ارتباط تصویری در ۶ محل دانشگاهی، بیشترین تعداد رشته‌های دو مقطعی هستند (نمودار ۶).

نمودار ۶. رشته‌های دو مقطعی کارشناسی و ارشد بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

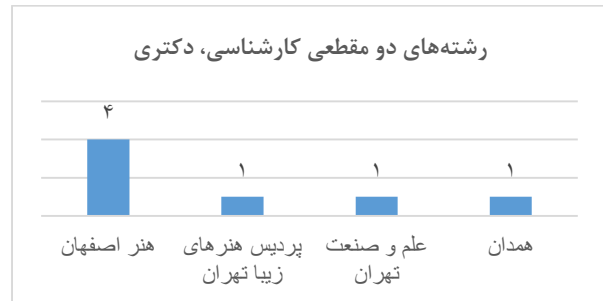
۳. **رشته‌های دو مقطعی ارشد، دکتری:** از ۴۶ محل دانشگاهی ۹ محل دو مقطع پیوسته ارشد و دکتری را با هم دارند که در این میان پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران و دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس با دارا بودن ۵ رشته گرایش پی‌درپی ارشد و دکتری، دانشکده هنر و معماری دانشگاه همدان با ۴ رشته گرایش، دانشگاه هنر تهران با ۳ و دانشکده هنر و معماری شهید بهشتی با ۲ رشته گرایش و سایر محل‌های دانشگاهی، هر کدام یک رشته این‌گونه دارند. در این میان ۶ واحد دانشگاهی مقطع پی در پی ارشد و دکتری رشته پژوهش هنر را با هم دارند و مقطع پی در پی ارشد و دکتری مدیریت پروژه و طراحی شهری هر کدام در ۲ محل دانشگاهی تأسیس شده‌اند. (نمودار ۷)

نمودار ۷. رشته‌های دو مقطعی ارشد و دکتری بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

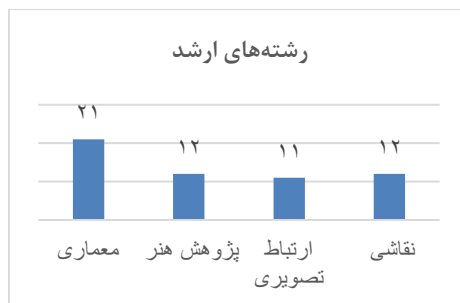
۴. **رشته‌های دو مقطعی کارشناسی، دکتری:** دانشگاه هنر اصفهان با داشتن ۴ رشته کارشناسی و دکتری پی در پی مرمت بناهای تاریخی، مرمت اشیاء تاریخی، معماری و شهرسازی، دانشگاهی است که با یک عنوان دو مقطع

کارشناسی و دکتری را بدون داشتن مقطع ارشد تأسیس کرده است. پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه علم و صنعت و همدان نیز هر کدام ۱ رشته دو مقطعی این گونه را راه‌اندازی کرده‌اند. (نمودار ۸)

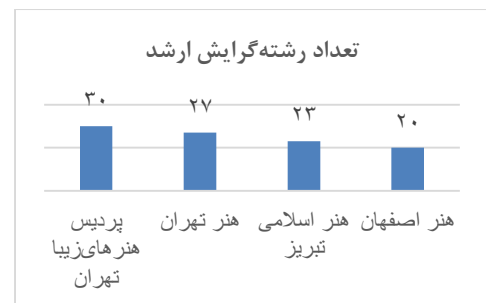

نمودار ۸. رشته‌های دو مقطعی کارشناسی، دکتری بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

۵. مقطع ارشد: از ۴۶ محل دانشگاهی ۳۴ محل دارای مقطع ارشد هستند. در این میان پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران ۳۰، دانشگاه هنر تهران ۲۷، دانشگاه هنر اسلامی تبریز ۲۳ و دانشگاه هنر اصفهان ۲۰ رشته‌گرایش ارشد هنر دارند. (نمودار ۹) رشته معماری در ۲۱ واحد دانشگاهی پر تعدادترین رشته ارشد هنر است. یادآوری می‌شود که رشته معماری از رشته‌هایی است که از ابتدای تأسیس تا میانه دهه هفتاد خورشیدی فقط به صورت پیوسته تا مقطع ارشد دانشجوی می‌پذیرفته است. رشته پژوهش هنر در ۱۲، ارتباط تصویری در ۱۱ و نقاشی در ۱۰ محل دانشگاهی، پر تعدادترین رشته‌های کارشناسی ارشد در حوزه مورد بررسی هستند. (نمودار ۱۰)

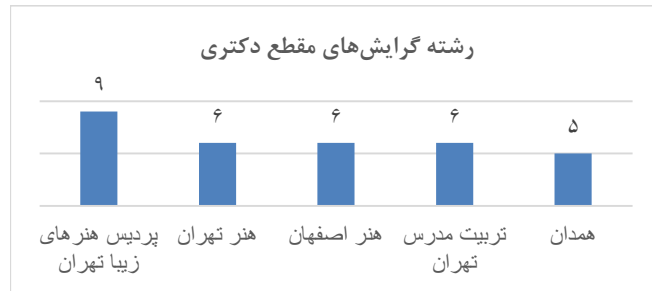

نمودار ۱۰. رشته‌های مقطع ارشد بر اساس رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

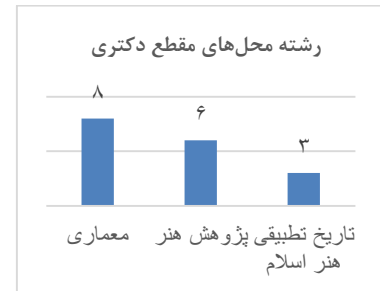

نمودار ۹. رشته‌های مقطع ارشد بر اساس رشته گرایش. ترسیم: نگارندگان.

۶. مقطع دکتری: از ۸۶ رشته هنری دانشگاه‌های مورد مطالعه، ۱۹ رشته آن مقطع دکتری دارد. از ۴۶ محل دانشگاهی ۱۱ دانشگاه محل آن مقطع دکتری را راه‌اندازی کرده‌اند که از این تعداد دکتری معماری در ۸ دانشگاه، پژوهش هنر در ۶ و تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلام در ۳ دانشگاه راه‌اندازی شده است. (نمودار ۱۱) پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران با ۹، دانشگاه هنر تهران، هنر اصفهان و تربیت مدرس با ۶ رشته و دانشکده هنر و معماری دانشگاه همدان با ۵ رشته گرایش به ترتیب بیشترین تعداد رشته گرایش مقطع دکتری را تأسیس کرده‌اند. (نمودار ۱۲)

نمودار ۱۲. رشته‌های گرایش‌های مقطع دکتری در جامعه مورد مطالعه. ترسیم: نگارندگان.

نمودار ۱۱. رشته‌های مقطع دکتری بر اساس

رشته محل. ترسیم: نگارندگان.

نتیجه

نهاد مدرن دانشگاه در ایران که نخستین آن به مفهوم دانشگاه امروزی در سال ۱۳۱۳ با تشکیل دانشگاه تهران آغاز به کار کرد به فاصله‌ای کمتر از یک دهه با راه اندازی رشته‌های گروه هنر در درون نهاد دانشگاه با آموزش رشته‌های معماری، نقاشی و مجسمه‌سازی تحت نام دانشکده هنرهای زیبای کنونی، شروع به کار کرد و تا ابتدای انقلاب همچنان این رشد با محور پایتخت و یک پردیس وابسته به آن در اصفهان تداوم یافت. پس از انقلاب اسلامی با گسترش دانشگاه‌ها و به تبع آن گسترش و تأسیس رشته‌های هنری، خصوصاً در شهرستان‌ها که اوج آن اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد خورشیدی بود، اکنون تعداد رشته‌های راه اندازی شده مقاطع مختلف هنر، حدود ۳۴۱ رشته محل است که در ذیل عنوان ۸۶ رشته مصوب، دفتر گسترش آموزش عالی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری قرار می‌گیرند. این تعداد رشته محل در قالب ۴ دانشگاه تخصصی و یک پردیس هنر با ۲۳ دانشکده تخصصی گسترش یافته است. ۳۰ دانشکده هنر دیگر تحت نام سایر دانشگاه‌های غیر تخصصی هنر (دانشگاه‌های جامع چند تخصصی) است که به اضافه ۲۳ دانشکده دانشگاه‌های تخصصی هنر، شمار کل دانشکده‌های هنر جامعه مورد بررسی، به ۵۴ دانشکده می‌رسد. همچنین ۱۱ گروه آموزشی هنری، نیز با ترکیبی از نام‌های هنر و معماری در دیگر دانشگاه‌های کشور راه اندازی شده است. با توجه به آنچه گذشت، گسترش آموزش عالی هنر در ایران اکنون به رشد قابل توجه کمی رسیده که همپای آن تربیت هیات علمی متخصص و ارتقاء هرم هیات علمی دانشگاه‌ها و رشد مجلات تخصصی دارای رتبه علمی در حوزه هنر و نیز فعالیت علمی پژوهشی نظری و کاربردی در حال تغییر و گسترش است. براساس آنچه در متن گفته شد، به گمان نگارندگان از میان رشته‌های هنری مختلف، رشته فرش بر اساس استعداد محلی و منطقه‌ای راه اندازی شده و در این میان جای رشته موسیقی نواحی خالی است. از این رو شایسته است راه اندازی سایر رشته‌های با ظرفیت خاص منطقه‌ای توسط دانشگاه‌های محلی مورد توجه قرار گرفته و نسل تازه‌ای از هنرمندان دانشگاهی از مناطقی که تولیدات هنری یا رشته‌های هنری در آن‌ها ریشه‌دار است، با دانشی نو به جامعه هنری ایران و جهان معرفی شوند. بدین ترتیب است که عناصر نو هنری مورد نیاز ذائقه ایرانی از میان سنت‌های بصری پیشین مکشوف گشته و به جهان هنر معرفی می‌شوند. نتیجه این رویکرد می‌تواند، بارور کردن امید نسل آینده به فرهنگ خودی و همچنین توجه به رسالت دانشگاه‌های امروزی، که دانشگاه کارآفرین است، باشد.

منابع

- آریان پور، امیر اشرف. (۱۳۳۵). از مدرسه موسیقار تا کنسرواتوار تهران. *مجله موسیقی*، (۴).
- بهشتی پور، رضا. (۱۳۸۸). *تاریخچه موسیقی کلاسیک*. دسترسی: (<http://salmak.blogfa.com/post/10>)
- پاکزاد، زهرا. (۱۳۸۲). گزارشی از آموزش هنر در انگلستان. *مجله جلوه هنر*، (۲۳)، صص ۸۲-۸۵.
- زرگری نژاد، غلامحسین. (۱۳۸۶). از مدرسه مستظرفه تا دانشکده هنرهای زیبا مروری بر زمینه‌های شکل‌گیری و تأسیس دانشکده هنرهای زیبا در دانشگاه تهران. *هنرهای زیبا*. (۳۰)، صص ۵-۱۲.
- عزیزی، محمد مهدی. (۱۳۸۲). تحول و دگرگونی گروه‌های آموزشی دانشکده هنرهای زیبا. *هنرهای زیبا*، صص ۴-۱۵.
- Ozsoy, V. (2012). History of Art Education in Turkey: A Brief History of Art Education And Art Teacher Training in Turkey. *InSEA Newsletter*, 4(1).

© 2020 Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).